

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากในปัจจุบันบริบทโลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของประชากรโลก และประกอบกับสถานะที่ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัดส่งผลกระทบต่อการอยู่รอดของประเทศ อีกทั้งความก้าวหน้าของเทคโนโลยี โดยเฉพาะในส่วนของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่า โลกไร้พรมแดน ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาคมโลก นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมในระบบใหม่ที่เรียกว่า สังคมสารสนเทศ (information society) หรือ สังคมแห่งการเรียนรู้ (knowledge society) และการจัดการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง ระบบที่ใช้ความรู้เป็นฐานพลังในการพัฒนาองค์กร โดยองค์การทางด้านเฉพาะด้านการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาประเทศและองค์กร ที่มุ่งหวังความเป็นเลิศในการแข่งขัน การสร้างนวัตกรรม (innovation) และองค์ความรู้ใหม่ (พริชดา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 11) ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วในการแข่งขันที่รุนแรง องค์กรที่จะอยู่รอดได้จึงต้องมีความสามารถเรียนรู้ได้ทันสถานการณ์ โดยอาศัยการปรับเปลี่ยนที่คล่องตัวต่อวิถีคิด และต่อกระบวนการทำงาน ซึ่งบุคคลในองค์กรต้องเรียนรู้ร่วมกันเพื่อผลักดันให้องค์กรมุ่งไปสู่การเป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้” (learning organization) และปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น คือ การจัดการความรู้ (knowledge management) (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2544, หน้า 16-17)

ในประเทศไทยทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ได้ให้ความสำคัญต่อศาสตร์ของการจัดการความรู้ นำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรมากขึ้นจะเห็นได้ภาครัฐได้จัดตั้งสถาบันระดับชาติ คือ สถาบันการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) รับผิดชอบในเรื่องการจัดการเรียนรู้โดยมุ่งให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้สามารถนำแนวคิดการจัดการความรู้นำไปประยุกต์ใช้ในหน่วยงานจนประสบความสำเร็จ (วิจารณ์ พานิช, 2547, หน้า 62-68) อีกทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ยังมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมให้แข็งแรง และมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมภูมิปัญญา

และการเรียนรู้สังคมสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน โดยด้านสังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มุ่งพัฒนาบุคคลให้คิดเป็น ทำเป็นสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีทักษะความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและวิทยาการต่างๆ รวมทั้งการรู้เท่าทันโลกโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, หน้า 13-15) อีกทั้งความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อภาครัฐที่ต้องการความโปร่งใสของระบบการเมือง การปกครอง การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม การมีโอกาสดีเท่าเทียมกัน ในระหว่างกลุ่มของประชาชนรวมถึงการมีเศรษฐกิจของประเทศที่เข้มแข็ง มีเสถียรภาพ การให้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของประเทศให้สามารถเท่าเทียมหรือเป็นผู้นำประเทศอื่นได้ โดยรวบรวมกับการพัฒนาสังคมไทยให้มีความเข้มแข็ง มีคุณภาพ มีภูมิปัญญา และวินัยมากขึ้น (สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, 2548, หน้า 19) จากกระแสบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกและความต้องการของภาคประชาชน ส่งผลต่อการทบทวนบทบาทของประเทศไทย โดยเฉพาะด้านการพัฒนาการศึกษาของชาติที่กำหนดให้ ต้องจัดการศึกษาให้บุคคลอย่างเสมอภาคทั่วถึงและมีคุณภาพ ในมาตรา 43 และมาตรา 81 ของกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ส่งผลให้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นแม่บทในการปฏิรูปการศึกษา โดยมีเป้าหมายให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่มีทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้และคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สถาบันพระปกเกล้า, 2547, หน้า 1-3)

การพัฒนาการศึกษาของชาติ จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะมีส่วนผลักดันการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีเรียน และวิถีทำงาน การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ค่านิยม วัฒนธรรมการทำงาน และการจัดการความรู้ ให้มีความรู้และแนวคิดที่ดีต่อการพัฒนาสร้างหน่วยงาน และสถานศึกษาให้เป็นองค์การการเรียนรู้ เนื่องจากสถานศึกษาจะเป็นแหล่งที่สร้างความรู้ที่มีพลังมากที่สุด (วิจารณ์ พานิช, 2547, หน้า 62-67) การจัดการความรู้ได้เป็นประเด็นที่สำคัญกำหนดไว้ในหมวดแห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการบ้านการเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 เพื่อมุ่งที่จะพัฒนาส่วนราชการ ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยใช้การจัดการความรู้เป็นตัวนำไปให้เกิดประสิทธิภาพต่อหน่วยงาน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2546, หน้า 16-39)

การจัดการความรู้ที่ดีสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ส่งผลต่อการได้เปรียบในระบบเศรษฐกิจไทยต่อเวทีโลก ซึ่งในปัจจุบันนักวิชาการด้านธุรกิจและผู้บริหารองค์กรต่างๆ รวมถึงหน่วยงานทางการศึกษา และสถานศึกษาได้เริ่มนำแนวคิดการจัดการความรู้ในองค์กร ไปใช้มากขึ้น (Senge, 2001, p. 19)

ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 บ่งชี้ชัดเจนในภาระหน้าที่ของสถานศึกษาในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่แก่นักเรียนโดยตรงที่ต้องทำหน้าที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน สถานศึกษาจึงมีบทบาทและภารกิจที่เปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการศึกษาใหม่ หลายประการ เช่น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การประกันคุณภาพการศึกษา และอำนาจหน้าที่จากการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545, หน้า 2)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติในมาตรฐานที่ 3 แนวทางสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ให้การจัดการความรู้เป็นฐานในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนรักการอ่าน รักการเรียนรู้ และรักการค้นคว้า รู้จักนำความรู้มาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม สร้างให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สามารถพึ่งตนเอง เพื่อพัฒนาประเทศชาติอย่างยั่งยืน และแข่งขันในระดับนานาชาติได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548, หน้า 1-9)

การพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทั้งในระดับตัวบุคคล และในระดับองค์การ เป็นสิ่งท้าทายต่อความรับผิดชอบของผู้บริหาร ที่นำความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการความรู้ยกระดับคุณภาพการศึกษา (วิโรจน์ สารรัตนะ และ อัญชลี สารรัตนะ, 2545, หน้า 11) ปัจจุบันพบว่า ความสามารถในการแข่งขันทางการศึกษาของคนไทย มีแนวโน้มลดต่ำลง (ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ, 2547, หน้า 4) ซึ่งสอดคล้องกับการรายงานการติดตามประเมินผล การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 สรุปได้ว่า คุณภาพการศึกษาของไทยยังคงเป็นปัญหาต่อเนื้อที่ที่ต้องมีการปรับปรุงอย่างจริงจังและต้องให้ความสำคัญโดยเร่งด่วน (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, หน้า 13-15)

จากปัญหาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาประกอบกับความคาดหวังของสังคมที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นองค์ประกอบสำคัญของทุนปัญญาในการพัฒนาประเทศในอนาคต ซึ่งในสังคมแห่งความรู้นั้นจะมีทุนมนุษย์เป็นฐานสำคัญในการสร้างความมั่งคั่ง (ดิลก ถือกกล้า, 2546, หน้า 78-79) แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นและเร่งด่วนว่าสถานศึกษาจะเป็นองค์การที่ต้องมีการนำการจัดการความรู้มาใช้มากกว่าองค์การประเภทอื่นๆ (Hoy & Miskel, 2001, p. 32) รวมทั้งผู้บริหารสถานศึกษาต้องเห็นคุณค่าของการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพอย่างแพร่หลาย ตามวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา (วิจารณ์ พานิช, 2547, หน้า 23) การศึกษาการจัดการความรู้ในสถานศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่บ่งบอกถึงความเข้มแข็งทางวิชาการของครู และสถานการศึกษา เป็นมาตรวัด

อัตราหรือระดับของการปฏิบัติงานของหน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจน (เพชรมณี วิริยะ สืบพงศ์, 2545, หน้า 6)

จากความสำคัญและความเป็นมาดังกล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยซึ่งเป็นบุคลากรในสถานศึกษา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาพิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการความรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาในการนำการจัดการความรู้มาใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงที่ 1-2 เพื่อใช้ข้อมูลเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล รวมทั้งให้ได้คำตอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ของผู้บริหารที่เหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-2 อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการความรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-2 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 3
2. เพื่อศึกษาปัญหาของการจัดการความรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-2 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 3
3. เพื่อศึกษาการนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กระบวนการจัดการความรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-2 ทั้งในระดับบุคคล และในระดับองค์กร จะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นจำเป็นต้องมีผู้บริหารจะต้องมีความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาสภาพการจัดการความรู้ในสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยใช้กระบวนการจัดการความรู้ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการและสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548, หน้า 4-6) ซึ่งมีกระบวนการจัดการความรู้ (knowledge management process) 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การบ่งชี้ความรู้ (knowledge identification)

การบ่งชี้ความรู้ในสถานศึกษา จากการค้นคว้าความรู้ที่สถานศึกษาจำเป็นต้องมีและมีการวิเคราะห์แหล่งความรู้ที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ โดยพิจารณาว่า วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย คือ

อะไร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย บุคลากรในสถานศึกษา จำเป็นต้องรู้อะไร ขณะนี้มีความรู้
อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (knowledge creation and acquisition)

การสร้างและแสวงหาความรู้ในสถานศึกษา เช่น การสร้างความรู้ใหม่ แสวงหา
ความรู้จากภายนอกและแสวงหาความรู้ภายในที่กระจัดกระจาย เพื่อรวบรวมจัดทำเนื้อหาให้ตรงกับ
ความต้องการของสถานศึกษา

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (knowledge organization)

การจัดการความรู้ให้เป็นระบบในสถานศึกษา เป็นการวางโครงสร้างความรู้เพื่อ
เตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต โดยการแบ่งชนิดและประเภทของ
ความรู้ได้ง่าย สะดวก ต่อการค้นคว้าและการใช้ปฏิบัติงาน

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (knowledge codification and refinement)

การประมวลและกลั่นกรองความรู้ในสถานศึกษา เป็นการปรับปรุงรูปแบบเอกสาร
ให้เป็นมาตรฐานใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์ ทันสมัย และตรงกับความต้องการ
ของสถานศึกษา

5. การเข้าถึงความรู้ (knowledge access)

การเข้าถึงความรู้ในสถานศึกษาเป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการ
ได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

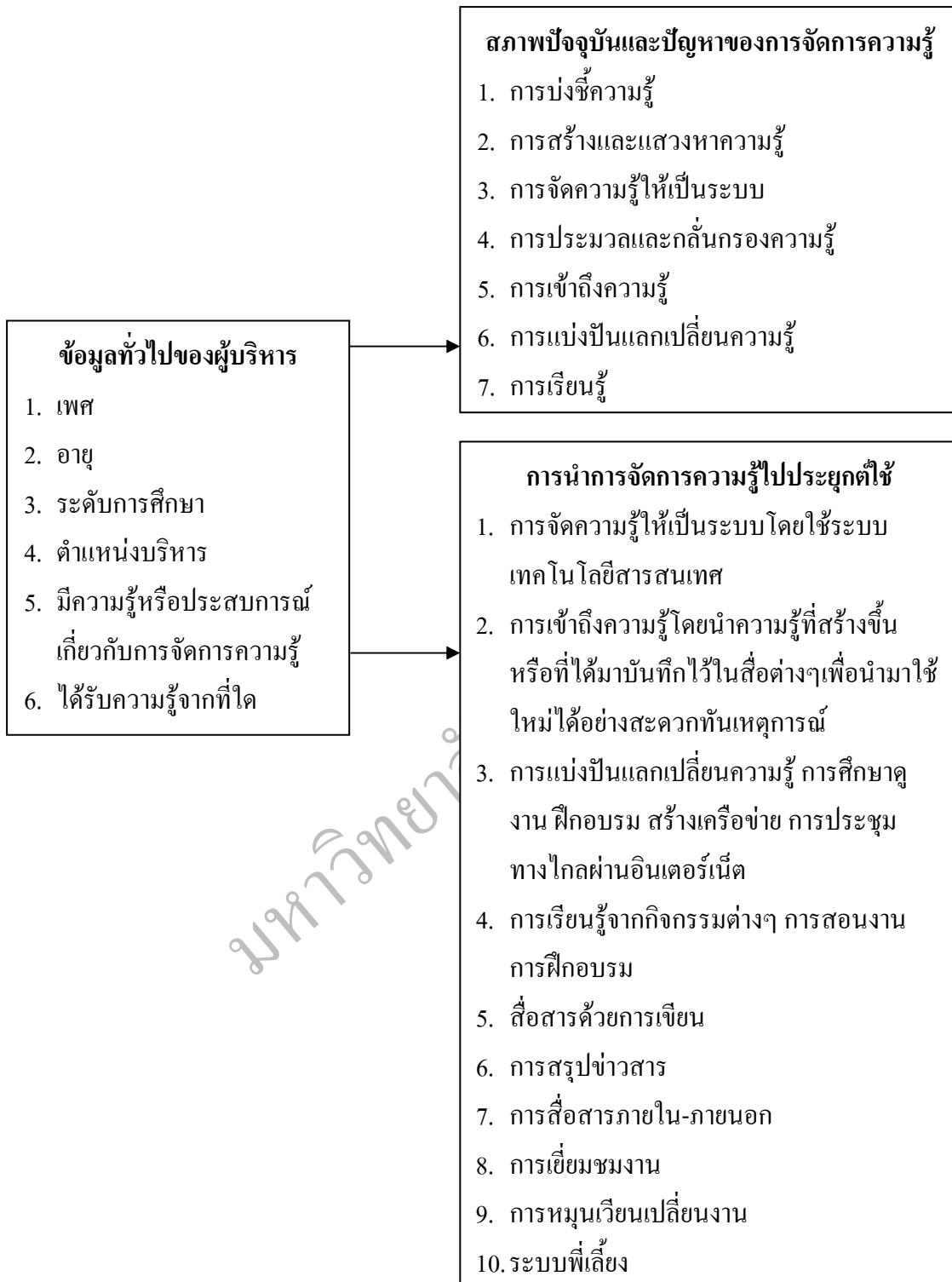
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (knowledge sharing)

การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ในสถานศึกษา โดยจัดทำเอกสาร ฐานความรู้ กรณี
เช่น ความรู้เปิดเผย (explicit knowledge) จัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ
กรณีเป็นความรู้ฝังลึกในคน (tacit knowledge) จัดทำเป็นระบบทีมข้ามสายงาน ระบบพี่เลี้ยงและ
เวทีแลกเปลี่ยนความรู้

7. การเรียนรู้ (learning)

การเรียนรู้ในสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของงานที่มีระบบจากการสร้างองค์ความรู้
นำความรู้ไปใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหาและปรับปรุงให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ
และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

จากสารระดังกล่าวข้างต้นสามารถนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (conceptual
framework) ได้ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual framework)

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่ศึกษาผู้บริหารในสังกัดสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 3 ในปีการศึกษา 2552 มีขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารในสังกัดสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 3 จำนวน 204 คนใน 12 โรงเรียน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายปกครอง ฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หัวหน้าระดับสายชั้น

กลุ่มตัวอย่าง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 136 คน และใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ตามมาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการและสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ ได้แก่

- 2.1 การบ่งชี้ความรู้
- 2.2 การสร้างและแสวงหาความรู้
- 2.3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ
- 2.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้
- 2.5 การเข้าถึงความรู้
- 2.6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้
- 2.7 การเรียนรู้

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งบริหาร มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการความรู้ ได้รับความรู้จากที่ใด

3.2 ตัวแปรตาม คือ สภาพปัจจุบันของการจัดการความรู้ในสถานศึกษา ปัญหาของการจัดการความรู้ในสถานศึกษา การนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ใช้

4. ขอบเขตด้านเวลา

ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผู้บริหารจัดการความรู้ในสถานศึกษา

ผู้บริหารจัดการความรู้ในสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปกครอง หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ และหัวหน้าระดับช่วงชั้นที่ 1-2 ซึ่งมีอิทธิพล บทบาทและอำนาจที่สามารถชักจูง โน้มน้าว และให้ความร่วมมือในกิจกรรมความรู้ของสถานศึกษา เพื่อให้การจัดการความรู้ของสถานศึกษابรรลุเป้าหมาย

2. สถานศึกษา

สถานศึกษาในระบบโรงเรียนของรัฐที่จัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

3. สภาพปัจจุบันของการจัดการความรู้

สภาพปัจจุบันของการจัดการความรู้ หมายถึง กิจกรรมที่ปฏิบัติจริงในปัจจุบันของการจัดการความรู้ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3

4. ปัญหาของการจัดการความรู้

ปัญหาของการจัดการความรู้ หมายถึง กิจกรรมที่ควรปฏิบัติจริงในปัจจุบันของการจัดการความรู้ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 แต่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงหรือได้นำมาปฏิบัติจริงแต่ไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

5. ความรู้ (Knowledge)

ความรู้ หมายถึง ผลที่ได้จากการเรียนรู้และความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ ค่านิยม ความเชื่อ กระบวนการ ข้อมูลสารสนเทศสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสถานศึกษาได้ ความรู้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

5.1 ความรู้ฝังลึกในคน (Tacit knowledge) เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวตน แต่ยังไม่ได้นำมาเสนอสู่ภายนอก เช่น ความรู้ความชำนาญเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่ได้มาจากประสบการณ์ ความเชื่อ ค่านิยม หรือความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน

5.2 ความรู้เปิดเผย (Explicit knowledge) เป็นความรู้ที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น เอกสารทางราชการ การบันทึก จดหมาย ข่าวประกาศ วิทยุทัศน์ สิ่งพิมพ์ หนังสือ ตำรา และการรายงาน เป็นต้น

6. การจัดการความรู้ (knowledge management)

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบที่นำเอาความรู้ฝังลึกในคน และความรู้เปิดเผย มาใช้เพื่อเพิ่มพูนและส่งเสริมสนับสนุนในการปฏิบัติงานดีขึ้น และเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางต่างๆ ที่หน่วยงานจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งหน่วยงานอย่างสมดุล เป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ ให้บรรลุทางแก้ไข และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย กระบวนการ 7 ขั้นตอนคือ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้

7. การบ่งชี้ความรู้ (knowledge identification)

การบ่งชี้ความรู้ หมายถึง การกำหนดหรือระบุว่าความรู้ใดที่สถานศึกษา กำหนดให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น

8. การแสวงหาความรู้ (knowledge acquisition)

การแสวงหาความรู้ หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศจากแหล่งต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาที่ข้อมูลผ่านการพัฒนากลั่นกรองด้วยมาตรฐานสถานศึกษาค่านิยม และกระบวนการ/ทำงานต่างๆ เสียก่อน

9. การสร้างความรู้ (knowledge creation)

การสร้างความรู้ หมายถึง กระบวนการก่อให้เกิดความรู้ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ การสร้างความรู้เกี่ยวข้องกับแรงผลักดัน การหยั่งรู้ และความเข้าใจลึกซึ้ง ที่เกิดจากการถ่ายทอดความรู้ การแบ่งปันความรู้ การรวมและสังเคราะห์ความรู้ ความรู้ค้นพบ การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ การแก้ปัญหา การทดลองและการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตของหน่วยงานหรือคนในสถานศึกษา ทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ได้

10. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge organization)

การจัดความรู้ให้เป็นระบบ หมายถึง การกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ การจัดเก็บมีทั้งที่ใช้ระบบเทคโนโลยี เช่น การบันทึกเป็นฐานข้อมูล (database) หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางมนุษย์ด้วย เช่นการสร้างและการจดจำของปัจเจกบุคคล เป็นต้น กระบวนการจัดเก็บต้องคำนึงถึงวิธีการจัดเก็บรักษา การ

จัดเก็บความรู้ที่สามารถค้นหาและส่งมอบได้อย่างถูกต้อง และรวดเร็ว รวมทั้งจำแนกรายการที่เหมาะสมถูกต้อง ทันเวลา กับผู้ใช้ได้อย่างชัดเจนและการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามต้องการ

11. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge codification and refinement)

การประมวลและกลั่นกรองความรู้ หมายถึง การปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์ ทันสมัย และตรงกับความต้องการของสถานศึกษา

12. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge access)

การเข้าถึงความรู้ หมายถึง การนำความรู้ที่สร้างขึ้นใหม่หรือที่ได้มาและบันทึกไว้ในสื่อต่างๆ มาใช้ได้อย่างสะดวกและทันต่อเหตุการณ์

13. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge sharing)

การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการนำความรู้ที่สร้างหรือบันทึกไว้ออกมาเผยแพร่ให้รับรู้ได้อย่างรวดเร็วเหมาะสมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการทั่วทั้งสถานศึกษาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ซึ่งมีรูปแบบต่างๆ ในการแลกเปลี่ยนความรู้ เช่น การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม การสัมมนา การจัดเสวนา การสร้างเครือข่าย การประชุมทางไกลผ่านอินเทอร์เน็ต (web conference) และช่องของข่ายงาน (web portal) ของแต่ละบุคคลและสถานศึกษา โดยแลกเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติที่ดีเลิศ (best practice) ระหว่างกัน เพื่อส่งผ่านความรู้ถึงกันทั้งที่อาศัยหรือไม่อาศัยเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนความรู้

14. การเรียนรู้ (Learning)

การเรียนรู้ หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้ได้มีประสบการณ์จากการแลกเปลี่ยนความรู้จากกิจกรรมต่างๆ เช่น การสอนงาน การฝึกอบรม เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้นี้เป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้ นำความรู้ไปใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหาและปรับปรุงให้พัฒนาขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเฉพาะภายในตัวบุคคลและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

15. การค้นคืนความรู้ (Knowledge retrieval)

การค้นคืนความรู้ หมายถึง กระบวนการเข้าถึงสิ่งที่ผู้ใช้ต้องการเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การทำสมุดจัดเก็บรายชื่อ และทักษะของผู้เชี่ยวชาญ รูปแบบไม่เป็นทางการ เช่น การประชุม การฝึกอบรม เป็นต้น ซึ่งการค้นคืนความรู้จะนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้ในหน่วยงานต่างๆ

16. การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge transfer and utilization)

การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ หมายถึง การเคลื่อนที่ของสารสนเทศและความรู้ระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งนั้นเป็นไปได้ทั้งแบบตั้งใจและไม่ตั้งใจ โดย

การถ่ายทอดความรู้แบบตั้งใจ เช่น สื่อสารด้วยการเขียน การฝึกอบรม การประชุม การสรุปข่าวสาร การสื่อสารภายใน การเยี่ยมชมงาน การหมุนเวียนเปลี่ยนงาน และระบบพี่เลี้ยง เป็นต้น และแบบไม่ตั้งใจ เช่น ประสบการณ์หรือเรื่องราวต่างๆที่เล่าต่อกันมา เป็นต้น

17. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 หมายถึง หน่วยบริหารงานในระดับองค์การปฏิบัติส่วนท้องถิ่น ซึ่งบริหารโดยคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รับผิดชอบเฉพาะการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร เขต 3

18. สถานศึกษา/โรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาหรือโรงเรียนที่สังกัดและอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 3 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้น 1-2

19. นักเรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษา/โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 ศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1-2

20. ครู หมายถึง ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ดำเนินการด้านการจัดการความรู้ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1-2

21. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปกครอง หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ และหัวหน้าระดับ ในสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้น 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 3

ประโยชน์ที่ได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการความรู้ของผู้บริหาร เป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้บริหารระดับสูง เกี่ยวกับการจัดตั้งหน่วยงานและทีมงาน สำหรับดำเนินการด้านการจัดการความรู้ ในสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาสถานศึกษา